

de Jan van Dijk

mei 2022

in dit nummer:

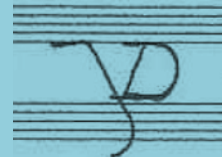
Interview met Jan van Dijk door Nicole Janssen.

Kasteel, rivier, bomen... door Klaas Trapman.

Frühlingsbotschaft voor gemengd koor (1942).

Viola d'amore a chiavi door Tim de Wijs.

Aforismen van Jan van Dijk.

Beste lezer,

Met dit digitale tijdschrift beoogt de Stichting Jan van Dijk-Muziekwerken een bijdrage te leveren aan het levend houden van de (muzikale) nalatenschap van Jan van Dijk. U kunt verwachten dat wij u inzicht geven in zijn opvattingen en denkwijzen, in achtergronden bij zijn composities en in opvattingen van anderen over zijn muziekwerken. Uiteraard besteden wij ook aandacht aan uitvoeringen van zijn werk in het hier en nu.

In dit kader treft U in dit tweede nummer een ervaringsverhaal aan van Jan van Dijk over de periode van de Tweede Wereldoorlog 'Jan van Dijk (1918-2016) - Winnaar door muziek', geschreven door **Nicole Jansen**. **Tim de Wijs** vertelt over het ontstaan van het Gouds Symfonie Orkest en de aan hem opgedragen Sonate per viola d'amore a chiavi solo. In 'Kasteel, rivieren, bomen...' laat **Klaas Trapman** zijn gedachten gaan over zijn ontmoetingen met Jan van Dijk. Klaas is pianist en doceerde Theorie der muziek en piano aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag.

Hij is kenner – en ook vertolker - van de muziek van Jan van Dijk, zoals onder meer blijkt uit zijn dubbel-cd Piano Works van Jan van Dijk (zie ook www.janvandijk.net).

U kunt ook bijdragen aan het levend houden van de nalatenschap van Jan van Dijk. Als u iemand kent die (zelf of bijv. voor een ensemble of orkest) op zoek is naar (nieuw) repertoire, kunt u hem wijzen op de muziekwerken van Jan van Dijk, die te verkrijgen zijn bij de Stichting Jan van Dijk (voor de praktische kant hiervan zie hieronder), op de website en op die van IMSLP.

De Stichting is erg benieuwd naar uw reacties op het tijdschrift. Heeft u op- of aanmerkingen, vragen, kanttekeningen of aanmoedigingen dan ontvangen wij die graag op emailadres ij.dijk@hotmail.com. Hartelijk dank aan al degenen die ons een bericht gestuurd hebben na het verschijnen van het eerste nummer. Het deed ons goed.

Namens de Stichting Jan van Dijk-Muziekwerken,

IJsbrand van Dijk, voorzitter.

Veel werken van Jan van Dijk zijn niet gedigitaliseerd en uitsluitend in handschrift beschikbaar. Wanneer u interesse heeft in een stuk dat is uitgegeven in eigen beheer (JvD), vraagt u dan een pagina van de partituur in handschrift aan bij IJsbrand van Dijk. Wilt u een volledige partituur in handschrift, neem dan ook contact met hem op. Wilt u liever een gedigitaliseerd exemplaar, neem dan contact op met Ton van der Valk; hij zal er dan voor zorgen. Veel plezier bij het lezen van dit tweede nummer van 'de Jan van Dijk'.

Ton van der Valk, redacteur 'de Jan van Dijk'.

Ton van der Valk
bourdon@planet.nl
Anton Wachterstraat 3
4906 EK Oosterhout

IJsbrand van Dijk
ij.dijk@hotmail.com
Nieuwstraat 9
3332 BJ Zwijndrecht

Jan van Dijk (1918-2016), winnaar door muziek.

Notities, gemaakt tijdens een interview met Jan van Dijk door Nicole Janssen, redacteur bij uitgeverij Music Force. Bij dit artikel hoort een video; zie de website JanvanDijk.net onder Media.

Jan van Dijk schreef tijdens de oorlog ruim veertig composities. Door zijn weigering om zich aan te melden bij de Kultuurkamer bleven deze composities ongehoord. In de oorlogsjaren had hij een privémuzekschool, gaf hij les op een andere muzekschool en dirigeerde hij een koor. "Muziek was niet grijpbaar voor de vijand, die kon daar onmogelijk bij."

"Ik heb het bombardement van Rotterdam op 14 mei 1940 meegemaakt. De tweede dag na het bombardement liep ik door de stad. De stank van verbrande lijken is afschuwelijk, dat is van een groteskheid waar geen woorden voor zijn. Dus moet je iets doen om ertegen te kunnen.

Muziek was niet grijpbaar voor de vijand, die kon daar onmogelijk bij. Ik bleef in de oorlog dan ook het gevoel van winnaar houden, door de muziek, die stond op een soort spiritueel voetstuk. Muziek werd bijna zelfstandig. Muziek werd toeschouwer van de oorlog, zoals ik dat zelf ook was."

Sluipsgewijze bezetting

"Aanvankelijk kwam de bezetting - na die vier dagen oorlog, die alleen plaatselijk heel ernstig was, in Rotterdam natuurlijk in het bijzonder - heel rustig binnen. De Duitsers waren zo slim om dat in het begin heel vriendelijk te doen en wonden daarmee de mensen om hun vinger. Iedereen die bezig was ging door, de bakker met bakken, de slager met slachten. Musici gingen gewoon door met muziek maken."

"Het muziekbedrijf kwam al snel in handen van de bezetter. Alles wat er was, radio, liedjes, werd eigenlijk uitgezonden op zondagmiddag, het zondagmiddagconcert van de Wehrmachtslieden. Dat had een enorme invloed op het muzikaal bevattingsvermogen van

de Nederlandse bevolking. Een massa die alleen staat, en die alleen dat hoort, die denkt niet meer na. Het is als een polsslag die wordt geactiveerd op de zondagmiddag."

Abstracte weerklank van oorlog

Via muziek reageerde Jan op de situatie waarin hij zich bevond. "Toch is mijn werk niet als de Arnhemse Psalm van Herman Strategier, waarin je de oorlog heel direct hoort. In mijn werk is dat veel abstracter, alleen de titels zijn vaak een directe verwijzing." Zoals het stuk *Vertroosting*, op een gedicht van Vondel. "Dat schreef ik nadat kennissen van me waren gefusilleerd. Al mijn studiegenoten van voor de oorlog die joods waren, zijn gedeporteerd. Uitstekende musici, allemaal verdwenen. Eén heeft het overleefd. Heel afschuwelijk. Dat was de realiteit."

Eveneens op een gedicht van Vondel componeerde Van Dijk *Jaergetijde*, voor koor en orkest, opus 93. Hij speelt het nog altijd veel. "Als ik dat stuk nu hoor, dan komt direct de associatie met de oorlog boven, het is geladen met oorlogsangst en oorlogsafkeer, en tegelijkertijd met de lust om muziek te maken. Als ik daarnaar luister, dan zit ik weer in die oorlogssituatie."

Jan van Dijk, in de tuin van de pastorie in Lekkerkerk in 1943.

Muziekcarrière in pauzestand

In 1942 meldde Jan van Dijk zich niet aan bij de Nederlandsche Kulturkamer (NKK). Hiermee zette hij zijn muziekcarrière in een pauzestand, zijn werken konden niet meer worden gehoord. “Het muziekleven, dat interesseerde me toen niet meer echt, ik mocht er niet meer aan meedoen. Wat overbleef was wat ik zelf kon doen. Bedenken, schrijven, componeren. Als je principieel was dan zat je gelijk heel slecht, dan had je niks meer. Het enige wat je dan nog kon doen was ondergronds gaan en je beperken tot de huisconcerten.”

Veertig ongehoorde composities

“Ik heb de hele oorlog doorgecomponeed, dat is het enige wat ik kon doen, ik kon er niet aan ontkomen. Ik dacht, als de oorlog voorbij is, dan sticht ik een privésymfonieorkest. Daarvoor schreef ik alvast werken, veertig tijdens de oorlog. Ik schreef aanlopen voor een sprong die niet kwam. Ik schreef pianostukken voor een pianist die niet mocht spelen. Ik maakte werken voor koren die niet mochten zingen. Want ik was geen lid van de Kulturkamer. In de loop van de tijd zijn die werken in de vergetelheid geraakt.”

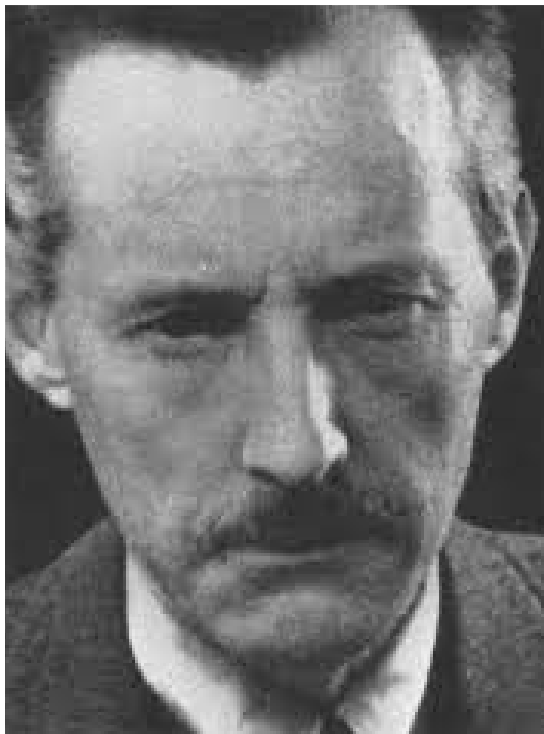
Henk Badings

Van Dijk kende componist Henk Badings, die de joodse Sem Dresden verving als directeur van het Koninklijk Conservatorium nadat deze was ontslagen door de Duitsers. Had hij naar eigen zeggen in de oorlogsjaren hierdoor flink de pest aan Badings, na de oorlog nuanceerde hij zijn visie. “Toen bleek dat het bij veel mensen, van wie wij dachten dat ze fout zaten in die Kulturkamer, heel anders lag.” Toen Van Dijk rond 1960 docent werd aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag sprak hij met leraren die tijdens de oorlog onder Badings hadden gewerkt. “Deze leraren zeiden me: we hebben nog nooit zo’n goede directeur gehad als Henk Badings. We hadden veertig leerlingen die er eigenlijk niet hoefden te zijn, maar die hierdoor niet voor dwangarbeid naar Duitsland hoefden. Badings zag kans om zaken te regelen, hij speelde een dubbelrol. En met die dubbelrol heeft hij een heleboel musici een enorme vrijheid geschonken.”

“Ook iemand als Flipse dirigeerde verder. Het was onontkoombaar dat hij op een gegeven moment met de Duitsers moest samenwerken. Na de oorlog is hij geschorst door de Eeraad. Hij en anderen moesten de prijs betalen voor het feit dat ze zijn doorgegaan. Hoewel de bakker, die ook doorging met het uitoefenen van zijn beroep, niet werd geschorst.”

Hoge bomen vangen veel wind. Als het waait....

Jan van Dijk

Willem Pijper, docent en vriend

Jan is in 1918 geboren en studeerde van 1936 tot 1941 aan het conservatorium in Rotterdam. Hij had les van Willem Pijper en volgde buiten het conservatorium orgellessen bij Ferdinand Timmermans. Na afronding van zijn studie zette hij zijn lessen bij Pijper voort en bleef met hem bevriend tot zijn dood in 1947. Tijdens de oorlog had Jan een privémuzekschool en gaf hij ook pianoles aan de muzekschool Toonkunst in Rotterdam die door zijn directeur, Willem Pijper, aan het Rotterdams conservatorium gelieerd was. "In 1944 ben ik daarmee opgehouden. Toen kreeg je die verschrikkelijke dag dat iedereen werd opgepakt. [...] Wij hadden een soort van impliciet verbond van mensen die elkaar kenden, als er een gerucht was, dan wisten we dat direct allemaal. Op een gegeven moment kreeg ik het bericht: ga morgen niet naar Rotterdam, want dan loop je in de val."

Na de laatste oproep voor dwangarbeid [Arbeitseinsatz] in januari 1945 besloot hij onder te duiken in de pastorie van zijn vader. De zachte klanken van een harmonium waren niet hoorbaar voor de Duitsers, het was het enige instrument waarop hij tijdens zijn

onderduik kon spelen. Het werd zijn muzikale redmiddel. Het harmonium bleef daardoor ook in zijn latere muziekleven een duidelijke rol spelen, zo componeerde hij in de negentiger jaren een concert voor harmonium en orkest.

Na de oorlog

Het privésymfonieorkest dat hij na de bevrijding hoopte te kunnen oprichten is er niet gekomen. Wel ontplooidde Van Dijk ook na de oorlog een enorme muzikale productiviteit, als praktiserend musicus (pianist, kerkorganist), dirigent, componist (werken voor piano en orkest, koorwerken, liederen, symfonische muziek, werken voor fanfare en harmonieorkest), muziektheoreticus, muziekpedagoog, bestuurder en recensent. Zijn liefde voor en kennis van muziek bracht hij over op vele studenten.

Hij hield zich tot op hoge leeftijd nog altijd bezig met vernieuwingen in de muziek en schreef in een ongehoord snel tempo: hij componeerde in totaal twaalfhonderdvierenzestig grote en kleine werken. Muziek was zijn eerste levensbehoefte. Hij speelde tot vlak voor zijn dood, nog altijd, een grote vleugel domineerde de woonkamer in zijn huis; hij overleed 25 november 2016.

Nicole Janssen

‘Een digitaal abonnement op ‘de Jan van Dijk’ is gratis.

U kunt zich hiervoor aanmelden bij emailadres

ij.dijk@hotmail.com.

Het volgend nummer wordt U dan automatisch toegezonden.

De redactie.

Kasteel, rivier, bomen...

Jan had een sterk talent voor de monoloog.

Hij sprak een stroom gedachten uit, associatief voortspinnend, in een levendig tempo. De gedachten leken klaar te liggen voor het moment dat zich een gespreksgenoot aandiende. Voordat ik het waagde er iets tussen te werpen moesten er wat decennia verstrijken.

Als twintigjarige kreeg ik van Jan analyse en harmonie op het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Dit instituut was toen verspreid over meerdere, separate gebouwen in het centrum van de stad. Het gebeurde wel eens dat een klas die al uit weinig leerlingen bestond ook nog uitdunde. Zo kwam het dat ik als enige leerling overbleef bij Jan, in een lokaal dat onderdeel was van de Remonstrantse kerk aan de Laan. Er stond een Rippen-vleugel, toen vaak geminacht, nu een gezocht, duur cultobject. Iedereen rookte, in alle ruimtes. Wij konden dus onze lessen invullen naar eigen voorkeur. Nu maakte ik kennis met de componentenanalyse en de manier om deze in beeld te brengen. Eerst zette men een tijdlijn uit, waarna, laag voor laag, de waarnemingen werden ingeschreven of getekend. Harmonie en tonaliteit, themagroepen, herhalingen en variaties, register, instrumentatie, ja, alles wat zich voordeed bracht je in beeld. Het bevrijdende van deze werkwijze was dat je van het geheel uitging en stap voor stap naar binnen werkte. Debussy's orkestprelude naar Mallarmé was een van de onderwerpen en later Schumanns pianoconcert. Na de les wandelde ik met een roezig hoofd naar huis. Wat had ik geleerd? Het was niet te benoemen maar ik was een heel stuk verder.

Na de studieafsluiting gingen er heel wat jaren voorbij tot ik opeens Jans stem hoorde. Het was een radioprogramma rondom zijn zeventigste verjaardag, dus in 1988. Daar was weer die onstuitbare monoloog. Toen heb ik Jan, puur uit plezier om de vertrouwde herkenning, een brief geschreven. Het enige wat ik nog weet uit mijn brief is dat ik er Friedemann Bach boven al zijn broers inschatte. Jan schreef terug en dat werd het begin van een durende vriendschap. Toen pas durfde ik wel eens iets in zijn woordenstroom te opperen en tot mijn blijde verrassing luisterde Jan aandachtig en ging er meteen op in, vaak met hernieuwd elan. Dit werkte zelfs ook door de telefoon. Vriendschap was voor Jan iets heel waardevols.

De leerlingen van Jan in Den Haag naderen nu hun pensioen, of zijn al zover. In onze groep theoretici bleven nog altijd zijn uitspraken circuleren, en niet altijd dezelfde. Wat Jan als verrijking meebracht was ook zijn vertrouwdeheid met Franse en Vlaamse cultuur. Meer dan eens sprak hij over Guido Gezelle en diens jongere neef Stijn Streuvels, met zijn overrijke streektaal. Deze zuidelijke oriëntatie is langzamerhand verflauwd. Studenten lezen brieven en biografieën van Ravel, Fauré, Milhaud en Debussy alleen in de Engelse taal.

In Den Haag hoor je componisten niet dwepen met geliefde muziek. Men verkiest alles koel en ambachtelijk te bekijken. De hoogste onderscheiding is verwoord in "goeie noten". Toch, eens in een telefoongesprek, zei Jan met warmte: Dát is zo'n prachtig stuk. Het betrof de Siegfried Idyll.

In Jans ideale maatschappij werd in alle huizen gemusiceerd. Zelf spelen en zingen, waar mogelijk met elkaar. Voor deze ideale landgenoten heeft Jan veel muziek geschreven, voor allerlei instrumenten. Een natie was muzikaal gezond als er deze brede laag van huismuziek bleef bestaan. Deze brede laag was onmisbaar als voedingsbodem waaruit talenten konden opbloeien. Deze blik op de samenleving was de achtergrond van Jans ijveren voor staatsexamens. Hij vond dat al die mensen, die trouw en naar beste kunnen lesgaven, erkenning verdienden. Door een bevoegdheid te halen zouden zij wellicht meer zekerheid in hun beroepsleven verkrijgen.

In Jans composities, hoe kort soms ook, is altijd een basis van architectuur. Hij gebruikte graag de term "plattegrond". Dit bouwmeesterschap uit zich in weloverwogen tijdsverhoudingen. Vermoedelijk heeft het Bachonderzoek van Henk Dieben, Piet Ketting en anderen hier een invloed gehad,

want mij lijkt het niet Pijperiaans. Het ging bij Dieben en Ketting nog niet om de ietwat deprimeerende notentellerij, maar om de levendige variëteit van de lengteverhoudingen tussen cadensen in fuga's. Deze Bachonderzoekers hebben eens op de orgeltribune hun bevindingen gedeeld met Albert Schweitzer. Deze kwam immers regelmatig in Nederland concerner. Schweitzer zei: Als ik dit eerder geweten had was mijn boek een heel ander boek geworden. Dit vertelde Jan. Schweitzer doelt op: Bach, le musicien-poète, 1905. Ook hield Jan van lettercombinaties die dan noten konden worden, en van verborgen motto's zoals we dat van Schumann kennen. Menigmaal gaat zijn geliefde Aartje schuil achter deze persoonlijke symboliek. Wel Pijperiaans is bondigheid van motieven, de transparantie, de afwezigheid van dwepende sentimenten en tenslotte de nuchtere manier van afsluiten. Nooit triomfantelijke slotakkoorden die aan de applausreflex appeleren. Uitgepraat? Dan maar stoppen.

Een bron van verwondering en vermaak was het feit dat Jan in zijn lange leven één fiets heeft gehad. Dit was ter sprake gekomen bij het uitwisselen van onze liefde voor de Alblasserwaard. Jan had deze polder talloze malen doorkruist na vanuit Lekkerkerk te zijn overgevoerd met de pont Krimpen aan de Lek – Kinderdijk. Jan wist veel van dit gebied en had waardering voor de streekromans van Johannes Willem Ooms. Deze Jo Ooms, geboren te Groot-Ammers, heeft in zijn werk een schat aan regionale taal bewaard. Op mijn verzoek heeft Jan eens wat notities gemaakt over deze legendarische fiets. Hij vertelt in de derde persoon:

"Jan woonde met zijn vader en moeder in Schagen toen hij 10 jaar werd. Van zijn tante Riekje uit Groningen kreeg hij een echte fiets. Er moesten wel drempeltjes op de pedalen, anders kon hij er niet op rijden, en dat was juist de bedoeling wè! Hij zou gauw groot genoeg zijn en dan konden de drempeltjes eraf....

Hoe kwam die tante op het kado idee fiets voor haar neefje Jan – welnu, haar familielid, en ook het onze dus, had een fietswinkel en ook – daarbij – een fietsenfabriekje. En hij bouwde ze! Fongers was een voorbeeld, vond hij. Eén van zijn "merken" noemde hij "Long-way". Zo een kreeg Jan. Hij kostte 10 gulden. En hij was heel sterk, want nu, na geboorte in 1928 staat hij in 2015 nog steeds voor de deur, wel "flink versleten". –

Die Long-way fiets. Een handrem voor het voorwiel. Een terugtraprem voor het achterwiel. Een kettingkast. Een bagagedrager. Een bel. Later: een lantarenlamp en een "slot" op het voorwiel."

Hier onderbreek ik Jan even. De voorrem was een bandrem, een rubbertje dat via een duwstang door het spatbord heen van bovenaf op de band gedrukt werd. Dat is niet erg effectief en blijft riskant bij hellende landschappen. Er is dus ooit een velgrem op het achterwiel toegevoegd, via een trekkabel met de linkerhand te bedienen. In het vervolg van het document vertelt Jan over het gebruik van de fiets. Ik geef een selectie.

"Naar school Gouda: fietsen. Naar Rotterdam: fietsen, naar conservatorium en naar concerten. Vakantieritjes, hij en zij samen naar van alles: Alkmaar, Castricum, Willige Langerak, Brugge, Groningen etc. - N.B. Wij verhuisden van Schagen naar Lekkerkerk (1930/'31), vandaar de routes hierboven aangeduid naar Gouda en Rotterdam. - En de fiets reed maar.

De oorlog tóch fietsen: samen door de Krimpenerwaard, maar ook naar Loevestein en naar Oisterwijk en Notsel (bij Breda). De fiets werd gedragen – door de brandende stad – op 17 mei 1940 van Rotterdam Oostplein tot de Westersingel. Noodreis, om te zien of medestudenten er nog waren..."

Jan vertelt dat hij dikwijls uit Lekkerkerk naar Den Haag moest om boeken uit de bibliotheek te halen. De Rotterdamse boeken waren meeverbrand. In het laatste oorlogsjaar

“... bestond Jan niet meer. Maar zijn fiets was ook niet meer te zien. Kortom ondergedoken, geen verdere details.”

“In 1945 – 1980 ontbloede alles, ook het toerisme van Aartje en Jan. Géén auto, wel allebei een fiets. Jan de oudste (uit 1928 uit Groningen)”

Dan volgt een indrukwekkende lijst van bezochte plaatsen, waaronder Antwerpen, Dinant, Parijs, Calais, Bayonne, Bonn, Davos, Zuid-Frankrijk, Corsica. Dit alles dus op de Long-way. Niet in Jans lijst zijn tochten naar Oost-Europa opgenomen, tochten die er wel geweest zijn.

“Jans fiets was volmaakt geroest na een zeestorm tussen Nice en Ajaccio. Thuis terug weer opgeknapt. Fietsend naar La Rochelle, evenzeer als naar de Ardennen: Dinant enz.”

Men had bij deze overtocht de fiets buiten op het schip gehangen, zodat een zoutwaterbombardement alle lak eraf geslagen had. In de jaren tachtig, wonend aan de Waal, dient de fiets om boodschappen te doen. Jan sluit zo af:

“En al fietsten ze minder ver, de boodschappen gingen vlugger per fiets dan te voet. Er werd verhuisd van Gelderland naar Brabant en daarna Holland waar nu de fiets van Jan, 87 jaar oud, naar Dordrecht staat te kijken.”

Dit schreef Jan op 97-jarige leeftijd. Ik denk dat de eenheid tussen mens en rijwiel, één biografie vormend, uniek is.

In 1946 verscheen bij Donemus: Fietstocht, vijf klankoefeningen voor piano. De delen: Kasteel, Rivier, Bomen, Trappen!, Schemering.

Uit de notulen van een vergadering van theorie docenten in Den Haag 2 mei 1998, citeer ik – (Jan is daar dan al twintig jaar weg)

“Vervolgens memoreerde R.de M. nog eens de ideale docent (Jan van Dijk), altijd inspirerend, onvoorspelbaar en onmogelijk in pasklare schema's in te delen.”

Klaas Trapman
Scheveningen, januari 2022

In één van de mappen met kritieken en brieven vond IJsbrand van Dijk het volgende briefje dat Willem Pijper stuurde aan Julius Röntgen. De halve letters aan het eind van sommige regels zijn origineel. Waarschijnlijk heeft iemand dit briefje wat onhandig afgeknipt.

Leidschendam, 14 April 1944.

Zeer geachte Heer (Joachim) Röntgen,

U ontvangt dezer dagen een schrijven van één mijner leerlingen die de goede Hollandse naam Jan van Dijk draagt, en die met zijn eerste quartet, met mijn volle instemming, een beroep doet op Uw interesse. Het stuk is - een eerste quartet - ~~xm~~ van een alleraardigste jongen met een stevig talent, meer hoef ik daaraan ~~xm~~ niet toe te voegen. Sapienti sat. Ik hoop, dat U het hem eens voor wilt spelen; het stuk is volstrekt niet experimenteel, zodat gij het rustig van het blad zult kunnen lezen. Mocht het U na lectuur eens een uitvoering waardig lijken, dan zou mij dit geenszins verwonderen. Hij is pianist en heeft als zodanig de intense kennismaking met de resources van de strijkinstrumenten hard nodig. Waarmee ik maar zeggen wil, dat mijn verwijzing naar Uw quartet ook een kleine paedagogische bedoeling had.

Deze compositie is in 1935 geschreven voor gemengd koor, tenorsolo en orkest in de bezetting fluit, hobo, pauken piano en strijkers. Het is gedocumenteerd als opus 5. In 1942 is het stuk bewerkt door Jan van Dijk voor koor a cappella. Verdere gegevens ontbreken.

Frühlingsbotschaft

gemengd koor[sopr., alt, ten. I & II, bar.,ba] a cappella

Heinrich Heine

Jan van Dijk

1. Lei - se zieht durch mein Ge-müt Lie - bli - ches Ge - läu - te,

1. Lei - se zieht durch mein Ge-müt Lie - bli - ches Ge - läu te,

1. Lei - se zieht durch mein Ge-müt Lie - bli - ches Ge - läu te,

1. Lei - se zieht durch mein Ge-müt Lie - bli - ches Ge - läu te,

1. Lei - se zieht durch mein Ge-müt Lie - bli - ches Ge - läu te,

1. Lei - se zieht durch mein Ge-müt Lie - bli - ches Ge - läu te,

2. Kling hinaus bis an das Haus,
Wo die Blumen sprieszen,

5

Kli - nge klei - nes Früh - lings - lied, Kling hi- naus ins Wei - te!

Kli - nge klei - nes Früh - lings - lied, Kling hi- naus ins Wei - te!

Kli - nge klei - nes Früh - lings - lied, Kling hi- naus ins Wei - te!

Burnot Rivjère juli'35
rev.juli'42

Wenn du eine Rose schaust,
Sag', ich lasz sie grüenzen.

Viola d'amore a chiavi

“Je loopt wel de kans dat hij er voor gaat schrijven, reken daar maar op”. Dit was het antwoord van IJsbrand van Dijk bij het zien van mijn viola d'amore a chiavi, ook wel bekend onder de naam Nyckelharpa, op mijn vraag of zijn vader, Jan van Dijk, het leuk zou vinden om mijn instrument eens te bekijken.

En inderdaad, een week na de demonstratie van mijn instrument aan hem kreeg ik een telefoontje met de gedenkwaardige zin: “Ik heb een solosonate voor je geschreven”...

Ik ken Jan van Dijk al sinds begin jaren '60.

Hij, wonende in Lekkerkerk, en ik in Gouda, waren beiden betrokken bij de oprichting van de afdeling Gouda van de landelijke vereniging “Jeugd en Muziek”. Hieruit ontstond al snel een orkest dat bestond uit goede amateurs en conservatoriumstudenten.

Jan van Dijk werd daar niet alleen dirigent, maar ook bewerker van alle muziek die we speelden. Het leuke was dat hij vond, en terecht, dat een amateurorkest geen “Concertgebouworkestje” moest spelen, maar zich toe zou moeten leggen op repertoire dat speciaal voor een amateurorkest “op het lijf” geschreven is.

Met het orkest in Gouda werd heel veel geëxperimenteerd. We speelden muziek van moderne componisten, zoals Daan Manneke, Willem Pijper en Marinus Kasbergen. Jan van Dijk maakte ook mooie bewerkingen van klassieke stukken, zoals Rosamunde van Franz Schubert, maar altijd op een dusdanige wijze dat de muziek die werd gespeeld prachtig “overeind” bleef, omdat hij precies wist wat de mensen aankonden.

Ik mag me gelukkig prijzen dat ik deze vaardigheid van hem heb geleerd en tot op de dag van vandaag kan toepassen bij mijn leerlingensembles.

Herinneringen aan die tijd:

Ik, violist en klarinettist in bovengenoemd orkest, vertelde tegen Jan van Dijk dat ik best eens saxofoon wilde spelen, maar dat ik geen idee had hoe ik aan een instrument kon komen. Zijn antwoord: Ik heb een saxofoon op zolder liggen, die wil ik wel eens meenemen en dan kan je het proberen maar op één voorwaarde: Ik heb 3 stukjes geschreven voor saxofoon en orkest; Prélude, Mélodie en Ronde en die moet je dan in première spelen als solist. Ik stemde hier direct mee in met de gedachte dat hij die voorwaarde wel zou vergeten, maar zo niet Jan van Dijk, die mij na een klein jaartje vroeg of ik mij zijn voorwaarde nog kon herinneren. “Oh ja”, zei ik, “geef de muziek maar”.

Die kreeg ik, met het voorstel om er de volgende week met hem (aan de piano) aan te werken. Dit werd dus de hele week hard saxofoon studeren. De week later besloot ik mijn laatste troef uit te spelen met de opmerking: “Het zou wel met een volledig orkest gaan hè?” Zijn antwoord was: Natuurlijk! Komend januari wordt in Haarlem het “Haarlems jeugdorkest” opgericht onder leiding van André Kaart, een leerling van me, en jij staat als solist voor de pauze gepland, dan kan je gelijk na de pauze meespelen in de Rapsodie in Blue van Gershwin, met als pianosolist Nico de Rooij. Je krijgt twee repetities en een generale. Dit werd dus mijn eerste “solo optreden” en het ging gelukkig goed.

Andere herinneringen:

Een stuk genaamd : Dit was Waarheid voor orkest en schimmenspel.

De Danssuite voor orkest en jazzband waar ikzelf de twee jazzdelen van heb gemaakt en die destijds werd uitgevoerd door het Orkest van Jeugd en Muziek uit Gouda, “The Revival Swing Combo” (mijn eigen band destijds) en dansers (m/v) van de balletschool van Chris van den Heuvel.

Muziek voor 4 ensemble's: Elk in een hoek van de zaal met de dirigent in het midden en het publiek er tussenin. Ieder ensemble had eigen thema's en de dirigent gaf met tekens aan welke groep moest

spelen, zo ontstond dus ter plekke een eenmalig en toevallig muziekstuk.

Al dit soort ideeën ontstonden vaak op bierviltjes in een klein restaurant in Gouda, op de hoek van het Stationsplein en de Crabethstraat, na afloop van de repetities. Er werd veel gediscussieerd en ik heb er zo “tussen neus en lippen door” veel geleerd over arrangeren, “kleurtjes maken” (bestudeer de Bolero van Ravel) en de raad gekregen me te verdiepen in de moeilijkheden en mogelijkheden van het schrijven voor beginnende muzikaleerlingen, wat per instrument verschillend is.

Er valt nog heel veel te vertellen over de jaren dat ik hem heb leren kennen en heb mogen meemaken, maar dan zou dit artikelje een boek moeten worden.

Het instrument

De viola d’amore a chiavi is een snaarinstrument dat wordt aangestreeken met een strijkstok, maar waar de verschillende tonen met tangenten op de snaren worden gemaakt. Het instrument heeft ook 12 resonanssnaren die niet rechtstreeks worden aangestreeken maar meeklinken en zo het instrument een speciale eigen akoestiek geven. Een collega zegt altijd: Wij hebben onze eigen “kerk” bij ons. De eerste afbeelding van dit instrument is te zien op een fresco van Taddeo di Bartolo in de Cappellina di Palazzo Pubbico, in Siena - Italië en dateert uit 1408. We komen dit instrument, maar nu onder de naam “Schlüsselfiedel”, tegen bij Praetorius in zijn boek “Syntagma Musicum”.

Het instrument is in heel midden Europa bespeeld maar waarschijnlijk door de viool verdrongen.

Alleen in Uppland (Zweden) is het instrument blijven bestaan en het is te danken aan o.a. Eric Sahlström dat we nu weer een opleving zien onder de Zweedse naam Nyckelharpa (Harpa = snaarinstrument en Nyckel = sleutel), waarbij we het woord sleutel (in het Duits schlüssel) moeten vertalen als toets.

Afsluitend:

Veel heb ik te danken aan Jan van Dijk die, naast alle andere gaven, de kunst bezat om zijn leerlingen als (toekomstige) collega’s te benaderen en iedereen in zijn of haar eigen waarde te laten.

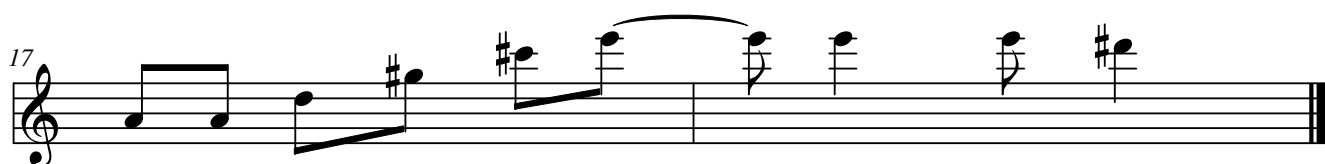
Tim de Wijs

SONATA PER VIOLA D'AMORE A CHIAVI SOLO

Jan van Dijk

1 Andante

2 Allegretto

Musical score for **2 Allegretto**, measures 1-24. The score is written in treble clef with a 2/4 time signature. It begins with a key signature of one flat (B-flat). The first measure contains a whole note chord (B-flat, D, F) with a fermata above it. The second measure is a half note chord (B-flat, D, F). The third measure is a half note chord (B-flat, D, F) with a fermata above it. The fourth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The fifth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The sixth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The seventh measure is a half note chord (B-flat, D, F). The eighth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The ninth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The tenth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The eleventh measure is a half note chord (B-flat, D, F). The twelfth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The thirteenth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The fourteenth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The fifteenth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The sixteenth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The seventeenth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The eighteenth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The nineteenth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The twentieth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The twenty-first measure is a half note chord (B-flat, D, F). The twenty-second measure is a half note chord (B-flat, D, F). The twenty-third measure is a half note chord (B-flat, D, F). The twenty-fourth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The score includes dynamic markings: *marcato* at measure 12 and *rallentando* at measure 18. There are also hairpins indicating volume changes.

3 Adágio

Musical score for **3 Adágio**, measures 1-6. The score is written in treble clef with a 2/4 time signature. It begins with a key signature of one flat (B-flat). The first measure is a half note chord (B-flat, D, F). The second measure is a half note chord (B-flat, D, F). The third measure is a half note chord (B-flat, D, F). The fourth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The fifth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The sixth measure is a half note chord (B-flat, D, F). The score ends with a double bar line.

4 *poco mosso*

Musical staff 1: Treble clef, 5/4 time signature. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4, E4, D4. Dynamics: crescendo and decrescendo markings.

Musical staff 2: Treble clef. Notes: D4, E4, F#4, G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. Dynamics: *p*, *mf*, *ff*. Markings: *glissando*.

Musical staff 3: Treble clef. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4, E4, D4. Dynamics: *p*.

Musical staff 4: Treble clef. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4, E4, D4. Dynamics: *p*.

Musical staff 5: Treble clef. Notes: G#4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4, E4, D4. Dynamics: *marcato*.

Musical staff 6: Treble clef. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4, E4, D4. Dynamics: *pp*, *f*, *p*, *f*. Markings: *rallentando*, *a tempo*, *glissando*.

Musical staff 7: Treble clef. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4, E4, D4. Dynamics: *cantando*.

Musical staff 8: Treble clef. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4, E4, D4. Dynamics: *maestoso*, *glissando*, *poco f*.

Musical staff 9: Treble clef. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F#4, E4, D4. Dynamics: *>p*.

PARS PRO TOTO

notities en commentaren

Een selectie uit 1979.

QUOD LIBET

Open deuren

(schijn-)waarheden

allerlei soorten kanttekeningen

van politiek tot lyriek

van sarcasme tot allerbeminnelijkste kritiek

omtrent ALLES,

waaronder begrepen de anderen, ons en mezelf.

Hoe “onvollediger” het hierna volgende U voorkomt,

- éézijdig door de gekozen invalshoeken wellicht, -

BEDENK dan:

Hoe kléiner het pars van de auteur, hoe gróter de ruimte voor het toto van U,
méérbehoevende, créatieve, lézer.

Bloot is gewoon zonder kleren aan: meer niet. Naakt is een cultus.

Men spreekt van het naaktstrand, níet over het blootstrand.

Wéinig mensen worden, wat ze zelf dachten.

Véél mensen zijn, wat ze zelf nooit gedacht hadden te zullen worden.—

Bedenklijk is,

dat van ettelijke muziekstukken de erbij-geleverde filosofie
en/of toelichting interessanter klinken dan de noten.

Nog griezeliger, dat de pers,

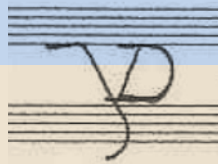
wat zeg ik, de overheid zelfs, dit **“normaal”** NOEMT.

***Niet alle componisten zijn Beethovens;
wèl goede vaklieden.***

***Niet alle artsen zijn geneeskunstenars;
goede vaklieden moeten zij wel zijn.***

Door Brussel zwervend, zou men Karel, Philips of Napoleon kunnen tegenkomen.

Door Den Haag, hoe deftig ook, zó gaande, ontmoet men hoogstens Dirk de Derde. Géén vorsten: zelfs Bonaparte stuurde zijn broer naar de randstad.

EN ALWEER: wegduwen om te kunnen vasthouden.

Een selectie van kanttekeningen door Jan van Dijk uit 1980.

Hoofdvak van 'n Nederlander is het Nederlands.

Fiets drie kilometer of loop achthonderd meter en vraag je af, wáár (de) Nederlanders dan zo schoon op zijn, dat ze díe reputatie hebben gekregen.....

Zij maakte zich héél mooi,
waarna zij bijzonder lelijk piano speelde...

(toelatingsexamen conservatorium)

*Veertig jaar na de vrijzinnig-democraten
nu dan de christen-democraten is toch weer een flinke stap,
op weg naar de INQUISITIE.*

Oost-West : thuis best!

Noord-Zuid : lekker uit!

**Wat zouden GEHEELONTHOUDERS
'n beroerd bestaan hebben,
als er geen alcohol was!**

Een markt, waarop de Zevende van Beethoven “niet goed ligt”,
zou ik liever niet als afzetgebied willen hebben.

Van Dijk behoort tot de beheksten

Met zijn fabriek van notenteksten

Voor zijn dagelijkse brood

Geeft hij er soms enk'le bloot

En dat zijn dan niet de gekste! (Op mezelf)

*Jan voor de Heikese Kerk in Tilburg,
luisterend naar de beiaard.*

Acrylschilderij, gemaakt door Lidwien Kuster (schoondochter).